

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ba-midbar

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

אכ תקף

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8951

ח ק ת כ כא

וַיִּבְנוּ אֶת־אֹהֶל־עֵדוּת יְהוָה וַיִּשְׁמַע
בַּיַּת יִשְׂרָאֵל: ס כא (א) וַיִּשְׁמַע
הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עַרְדָּא יוֹשֵׁב הַהַגְבֹּת

ה ר ג ו א ש כ נ ו י ק יו

פֶּעֶר־שִׁיעֵדֶען וואר, בעווינטע
איהן דאז גאנצע חוין ישראל
דרייסיג טאגע.

כא (א) דער כנענישע קעניג
ערד, דער געגען מיט
טאג וואהנטע, ערפוהר, דאס
ישראל

ר ש י י

אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון דהא אלא
על מדרג שנסחלקו ענוי כבוד וכדאמר
רבי אבהו דא"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא
וייראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי
שהיא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו
למה וייראו לפי שהרי מת אהרן אבל על
מדרג ומזו כל כנשתא אין לשון דהא נופל

אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמלינו אס משמש בלשון אשר כמו אס מדוע לא תקלר כוסי
(חיוב כ"א) והרבה מסורשים מזה אס הרולים ימין (שס י"ד):

כא (א) וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסחלקו ענוי כבוד כולי כדאית' בראש השנה ועמלק
מעולם רכועת מרדות לישראל מוזמן בכל עת לפורענות: יושב הגב. זה עמלק שנאמר
עמלק

ח ר ג ו א ש כ נ ו י ק יו

אֹהֶל־עֵדוּת יְהוָה וַיִּבְנוּ יַת אֹהֶל־תְּלָתִין יוֹמִין כָּל בַּיִת
יִשְׂרָאֵל:

כא (א) וישמע כנענאה מלכא דערד יתיב
דרומא ארי אחא ישראל אורח מאלליא
ואגב

אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמלינו אס משמש בלשון אשר כמו אס מדוע לא תקלר כוסי
(חיוב כ"א) והרבה מסורשים מזה אס הרולים ימין (שס י"ד):

כא (א) וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסחלקו ענוי כבוד כולי כדאית' בראש השנה ועמלק
מעולם רכועת מרדות לישראל מוזמן בכל עת לפורענות: יושב הגב. זה עמלק שנאמר
עמלק

ב א ו ר

כא (א) וישמע הכנעני מלך ערד, זה לשון הרמב"ן והנכון בעיני כי זה מלך ערד הוא יושב
בנגב מעבר לירדן ימה (כי מלאנו בכבושי יהושע מלך ערד אחד) בארץ נגוען על יד הירדן
נגנול בני יהודה סמוך למנרון שהוא בנגב, ושמע מרמוק נבא בני ישראל דרך האחרים, ובא
אל ערבות מואב להלחם בהם שס, וזה טעם וישמע. ולכך ספר הכתוב והוא יושב בנגב בארץ
נגוען, כי בא מארץ אחרת אל מקום ישראל, ונדרו ישראל נדר שאס יתן אומם בידם יחרימו
כל אשר להם לה', וספר הכתוב כי שמע ה' את תפלתם ונדרו נדר לה' ושלמו אומו, כי הנגו
אומם עתה בימי משה, כמו שגור כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת, ונתנו כל
טללם לאוכל בית ה'. והשלים עוד בנאן לספר, כי החרימו ישראל גם את עריהם אחרי בואם
בארץ נגוען, ואחרי מות יהושע לקיים את נדרם אשר נדרו ויקראו שם הערים חרמה, והוא מה
שנאמר

ה מ ע מ ר

לפי שסרו ענוי הכבוד היו ישראל נראים, וכן פירש רש"י וחוס' (ר"ה דף ג') שנחגלו, ולזה היה
צריך להתרגם ואתחזאו ולא חזאו, בן כוונת רש"י ז"ל; אולם לדעתי המובן בדברי ר' אבהו אל
תקרי ויראו אלא וייראו, שאינו משרש ראה אך משרש ירא, ולכן יבא בשתי יודין, כי יראו בהסתלקו
ענוי הכבוד, ובנראה מההמשך, וישמע הכנעני מה שמע שמת אהרן ונסחלקו ענוי הכבוד.
כי גוע, (אמר המדפיס) לשון רש"י: אומר אני שהמדרגם דהא מית טועה הוא אס כמחרגם
ויראו ואתחזאו מנין אתפעל שהוא לשון יראה, כמו למה תמראו (בראשי' מ"ב א') שה"א
למה תתחזון (ועיין בפירש"י שס) וכו' ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהיא נתינת טעם
וכו' אבל על מדרג ומזו כל כנישתא אינו נופל לשון דהא אלא לשון אשר שהוא מגזרת
שמוש אי (עיין רש"י בראשית י"ח ע"ו) ע"כ. ומדברי רש"י ניכר שהיו לו שני ספרים, באחד
מלא בתוב בת"א דהא ובאחד מלא כתוב ארי ונטל הראשון וקיים השני, וכל המגיהים
אחריו קימו וקבלו גרסת ארי או דמות כמו שהיא בדפוס אנוניש, והפלא על החכם רש"י
שהשליך מנגדו גרסת הנשר הגדול רש"י ז"ל הלרופה עד מאד ולחזו בגרסה אשר הוכיח עליה ראש
כל הפשטנים שהיא משונשת.

כא (א) מלך ערד, עיין מה שכתנתי בזה הענין בנאור לספר יהושע (י"ג י"ד)

תרגום אשכנזי

ח ק ת כ א

כי בא ישראל דרך האחרים
ולתם בישראל וישבומנו שבי:
(ג) וידר ישראל נדר ליהוה

ישראל העראן צאג דורך דען
וועג דער קונדשאפטער, גריף
ישראל און, אינה מאכטע אוי-
ניגע נעפאנגענע. (ב) דא טהאט
ישראל דעם עוויגען איין גע-
ליכדע

ויאמר

תרגום אונקלוס

ואנח קרבא בישראל ושבא מגיה שביא:
(ג) וקיים ישראל קים קדם יי ואמר אם

מספר

ר ש י

עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר י"ג) ושנה
את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל
מחפלי' להקב"ה לתת כנענים בידם והם
אינם כנענים ראו ישראל לבושיהם כלבושי
עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל

סתם שנאמר אם נתן תתן את העם הזה בידי: דרך האחרים. דרך הנגב שהלכו זה
מרגלים שנאמר ויעלו בנגב (שם). דבר אחר דרך האחרים. דרך המייר הגדול הנוסע לפניהם
שנאמר דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה (שם י"ד): וישב ממנו שבי. אינה אלא שפחה אחת:
(ב) והחרמתי

ב א ו ר

שנאמר בספר שופטים ובני קני חתן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר
בנגב ערד (שופטים א' י"ו), ושם כתיב וילך יהודה את שמעון אחיו וינו את הכנעני יושב
בפת ויחרימו אותה ויקרא את שם העיר חרמה (שם י"ז), ושם נשלים הנדר הזה, אבל השלים
הכתוב להזכיר הענין בכאן, וזה כענין הפרשה שאמרה בידת המן וינחהו אתה למשמרת ובני
ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וגומר את המן אכלו עד ביאת אל קלה ארץ כנען (שמות י"ז
ל"ד), והוא לאחר מיתתו של משה עד ממחרת הפסח, וכן אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם
את הארץ וגומר (לקמן ל"ד י"ז), נבואה שיהיו חיים וקיימים, כי לא יחנן שיהיה השם מיחד להם
אנשים על הספק, אבל היה ראוי שיזכה ליהושע בעת החלוקה. וכתיב עוד וזה לשונו, גם
נכון הוא לומר שהחרימו ישראל עמה בימי משה את המלך הזה ואת עמו לפי חרב וקראו שם
מקום המלחמה חרמה, ואחר עברם את הירדן המית יהושע גם את מלך ערד אשר מלך אחרי
כן גם מלכו כנען אשר מלכו בימים ההם ובני יהודה נבואם בעריהם החרימו אותם גם כן וקראו
שם הערים חרמה, כי השלימו את נדרם אשר נדרו אבותם והחרמתי את עריהם, ולכן אמר
כאן ויקרא שם המקום חרמה ושם כתוב ויקרא שם העיר חרמה שם כל עיר שהיא ממלך ערד, כי
השלימו נדרם והיה שללם מחרמי גבוה, והנה כל הנזכר כאן היה בנ"א זולתי שהזכיר ואת עריהם
שהיה לעתיד נבואם בעריהם ולכן אמר והחרמתי את עריהם ולא אמר אתהם ואת עריהם כי
הזכיר הנדר העתיד כי הם במלחמה ימותו ושם יחמו, ולשון הכתוב נאות למה שפירשנו שהיה
ראוי לומר ויתן את הכנעני בידם ויחרימו אתהם ואת עריהם ויקרא שם המקום חרמה, אבל
חסר הכנענים לרמוז שנתן הכנעני ביד מו שנחנו מישראל, מהם עמה ומהם לעתיד, כי השם
שמע את תפלתם והם קימו את נדרם, ע"כ. והיותר נכון כפינוש הראב"ע שהם שני מקומות
וזה היה מעבר לירדן מזרחה, ובעבור שהחרימו ישראל אתהם ואת עריהם, על כן לא נתן משה
מארלם לאחד משנטי ישראל בשחלק להם את ארץ סיחון ועוג, ומה שכתוב בספר שופטים שבני
יהודה הנוס ויקרא שם העיר חרמה, זה היה מלך ערד שנענר הירדן ימה: דרך האחרים,
תרגם אונקלוס אורח מאלליא, ודעתו שהוא מלשון ויתרו שתרגם ויאללון, והאל"ף נוספת, כמו
ובאורוע נטויה (ירמיה ל"ב כ"א), וכן דעת הראב"ע והרד"ק בנרשים, ושעורו שנתן ישראל דרך
שהמרגלים הלכו: וישב, כדרך נאי ל"ה שחסר למ"ד הפעל בעתידים, והסגול"ל שמתת העין
הונת מתת פ"א הפעל, כמו מן יקנה יקו. יקו, גם לפעמים נשמע הסגול"ל לנמרי וינאו שני שואים

נחיס

ה מ ע מ ר

וישב ממנו שבי, אמר המנאר: גם לפעמים נשמע הסגול"ל לנמרי" ע"ש. הנה סתם דבריו,
והיה לו לפרש כי זה אף אם ע"ה פ"ן פת"ן ד"ק ע"ב כנודע.

וַיֹּאמֶר אִם-נָתַן תִּתֵּן אֶת-הָעַם
הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת-עֲרֵיהֶם:
(ג) וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֶת-הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֶם אֹתָהֶם
וְאֶת-עֲרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם
חֲרָמָה: פ

ליכדע, אונד שפראך: ווען דוא
מיר דיעזעס פאלק אין מיטע
געוואלט נישט, זא ווילל איך
זיינע שטערטע פערבאננען.
(ג) דער עוויגע ערהארטע דיא
שטיממע ישראל'ס, איבער-
גאב איהם דען כנעני, אינדער
פערבאננטע זיא זאמסט איה-
רען שטערטען; מאן נאננטע
דען ארט חרמה. (ד) און דעם
געבירגע הר ברעכען זיא אויף,
וואנדטען זיך וויעדער אויף
דעם וועגע צור בינענזעע צו
אום דאזלאנד אדום הערום צו
קאם

(ו) וַיִּסְעוּ מֵהַר הַהָרִי דְרָדִים-סוּף
לִסְבֹּב אֶת-אֶרֶץ אֲדוּם וּתְקַצֵּר

נפש

חרגום אונקלוס

ר ש י

מִמֶּסֶר תְּמַסֵּר ית עמא דדין בידי ואגמר
ית קרויהון: (ג) וקבל יי צלותיה דישראל
ומסר ית כנענאה וגמר יתהון וית קרויהון
וקרא שמא דאתרא חרמה: (ד) ונטלו מהור
מורא אורח ימא דסוף לאקפא ית ארעא
דארם

(ב) והחרמתי. אקדיש שללס לגבוה:
(ג) ויחרס אתהם. כהריגה: ואת עריהם.
חרמיגבוה: (ד) דרך ים סוף. כיון שמת
אהין ובאת עליהם מלחמה זו חזרו
לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו
להם כשגזר עליהם גזירת מרגלים שנאמר
וסעו המדברה דרך ים סוף (דברים א')
וכאן חזרו לאחוריהם שנע מסעות שנאמר
ובני ישראל נסעו מבארט בני יעקב מוסרה
שם מת אהרן (שם י"ד) וכי כמסרה מה והלא כבר הכר מת אלא שם חזרו והתאבלו עליו והסידוהו
כאלו הוא נפשו הם ולא נדוק במסעות ומלאש שנע מסעות מן מוסרה עד הר ההר: לסנוב את
ארץ אדום. שלא נתנם לעבור לארצו: ותקצר נפש העם בדרך. בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו
עכשיו היינו קרובים ליכנס לארץ ואנו מוזרים לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשמתו שלשים ושמונה שנה
עד היום לשיך קלרה נפש בענוי הדרך ובלשון לעז אונקרוטלו"ד ולא יתכן לומר ותקצר נפש
העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש בו כמה קלרה שכל מקום שתמלא קלור נפש במקרא מפרש שם
כמה קלרה כגון ותקצר נפשי כסם (זכריה י"א) וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל (שופטים י')
וכל דבר קשה על אדם נופל בו לשון קלור נפש כאדם שהטורח כל עליו ואין דעתו רחנה לקבל
אותו הדבר ואין לו מקום בתיך לבו לגור שם אותו הלעז ובדבר המטריח נופל לשון גדול גדול
הוא וכבר על האדם כגון וגם נפשם במלה נ"י (זכריה י"א) גדלה עלי. ויגאה בשחל תלודני (איוב י"ד)
כללו של פירוש כל לשון קלור נפש בדבר לשון שאין יכול לסבלו הוא שאין הדעת סובלתו:
כאלהים

ב א ו ר

נחיס רכופים, ויבך, וישח, וירד מיעקב, ודומיהן: (ד) לסכב אח ארץ אדום, להקצר את
ארצו ללכת דרך מעוקל לנד הים סוף, והם המסעות שם זכרו כפרשת אלה מפעי בני ישראל
ויסעו מהר ההר ויסונו כללמונה ומ'ס לפיון וגומר עד שנאמר אל ערבות מואב: ותקצר נפש
העם בדרך, קלרה נפש בענוי הדרך [ונלשון לעז] חנקוטטור, ענקורטלי"ר, בלשון אשכנזי
(קורן ווערדען), ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיותם בדרך ולא פירש בו כמה
קלרה, שכל מקום שתמלא קלור נפש במקרא מפרש שם כמה קלרה, כגון ותקצר נפשי כסם
וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל וכל דבר קשה על האדם נופל בו לשון קלור נפש, כאדם שהטורח
כל

נפש העם בדרך: (ה) וידבר
העם באלהים ובמשה למה
העליתנו ממצרים למות במדבר
כי אין להם ואין מים ונפשנו

קאממען + אלליין דאז פאלק
ווארד דער בעשווערליכען ריי
זע איבערהויסני (ה) זיא
פֿוהרטען ווירריגע רעדען ווי
דער גאטט אנה משה: ווארום
האבט איהר אינו אויס מצרים
געפיהרט, דאס וויר אין דער

קצה וויסטענייא אומקאממען זאללען? דא וועדער בראך נאך וואססער איזט, אונד אונז

חרגום אונקלום

רש"י (ח) נאלהים ובמשה. השו ענד לקונו: דאדום ועקת נפשא דעמא בארחה:
למה העליתנו. שניהם שוים: ונפשו קלה. (ה) ואתרעם עמא במימרא דני ועם משה
נצו למה אסקתונא ממצרים למות במדברא ארי לית לחמא וליח מיא ונפשנא
עקת

באר

נא עליו, ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר, ואין לו מקום בתוך לבו לגור שם אותו הלעז
ובדבר המטרים נופל לשון גדול גדול הוא וכנד על האדם, כגון וגם נפשו נחלה בי, גדלה
עלי, ויגאה כשחל חלדני, כללו של פירוש כל לשון קטור נפש בדבר לשון שאין יכול לסובלו הוא
שאין הדעת סובלתו. (רש"י), ולא יוכל לסבול עוד לארובת נסיעת המדבר: (ה) באלהים
ובמשה, שמוש הני"ת הנ"א עם פעל הדבור, יש שהוראתו כמו עם, לא דבר ה' בי (מלכים א'
כ"ב כ"ו), ויש מורה על חומר הדבור לדבר כס (דברים י"א י"ט), ויש הס הדברים הסודרים
בעלמך, ואם יורה על הענין אשר ממנו הדבור, הוראתו הולאת דברים על הדבר ההוא,
פעמים לשבח, ופעמים לגנותו, ומוכן מעניינו, כמו וידבר יהונתן בדוד טוב (שמואל א' י"ט
ד'), ונכדות מדבר כך (תהלים פ"ו ג'), משנ באחיק הדבר (שם נ' כ'), וחדכר מרים
ואהרן במשה (לעיל י"ב א'), וכן כאן פירושו שהוליתו דברים אשר לא כן על ה' ועל משה:
ונפשנו קצה, עבר לנסתרת מנחי ע"ו כי היא מלעיל, וענינה שפסם מאסה במאכל הזם
מרוכב התמדתו זמן רב, והם לא הכירו טובת ה' וקסדיו להשיע נפשם יום יום בלא עמל
ויגיעה

המער

(ה) באלהים ובמשה, לשון רש"י: "השו ענד לקונו" הנה טבע לשוננו הקדושה אם יבואו נושאים
שוים במאמר להזכיר הנכבד תחלה, כמו ויבוא אהרן וכל זקני ישראל (שמות י"ח י"ג) (עיין תורת ל'
עברית פרק מהדורא תניינא פ"ב סיניטחקה); אולם זה אך אם מסתת הסעול' הם כלם שוים, אבל אם
מלך הפעולה יש חילוק ביניהם, והוא שהאחד היה יותר ראוי לזה מהאחר, אז יבאר בעל
הלשון בדרך לא זו אף זו, ולזה אמר המבאר אל עלי (שמואל א' ד' ג') היתה מגסה בעם וגם
שני בניך מתו חפני ופנחם וארון האלהים נלקחה, כי לפי רגשת נפשו שמר ערך המעלות (דיו
טטייגערונג), נתחלה הזכיר מגפת העם, ואח"כ מיתת כהני ה', ולנסוף לקיחת הארון; אולם
באשת כנחם והסך הסדר, כי נאמר (שם י"ט) אל הלקח ארון אלהים ומת חמיה ואישה, כי
היא נבהלה יותר על מות חמיה מעל לקיחת הארון, ועל מות אישה יותר מכלם. וכן ויאמינו
בה' ובמשה עבדו, לא בה' לבד כ"א גם במשה עבדו האמינו, וא"כ היה נכון לומר כאן וידברו
במשה ובאלהים, שלא לבד במשה כי גם באלהים דברו, ולזה אמר רש"י השו ענד לקונו, כאלו
אין חילוק ביניהם כלל. ואין להקשות מן ברבת אלהים ומלך (מלכים א' כ"א י') בדרך נבות
אלהים ומלך (שם י"ג), כי בודאי בעיני איוול ובעיני אופטים כחלה, היתה ברבת המלך מרי
גדול מברכת השם; ועוד כי גם לפי דין התורה אם היה נבות נדון כמגדף לא היו נכסו למלך,
אולם

ח ק ת כ א

קָצָה בַלֶּחֶם הַקֶּלֶקֶל: (ו) וַיִּשְׁלַח
יְהוָה בְּעַם אֶת הַנְּהָשִׁים הַשָּׂרְפִים
וַיִּנְשְׁכוּ אֶת־הָעַם וַיָּמַת עַם־רַב
מִיִּשְׂרָאֵל: (ז) וַיָּבֹא הָעַם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ הֲטָאֲנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ
בַּיהוָה וּבְךָ הַתְּפַלֵּל אֶל־יְהוָה
וַיִּסַּר מֵעַד־נוֹ אֶת־הַנְּהָשִׁים וַיִּתְּפַלֵּל
מֹשֶׁה בְּעַד הָעַם: (ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שַׂרְף וְשִׁים

אחו

תרגום אשכנזי קיט

פֶּאָר דער עלענדען שפּיזע
עקעלט. (ו) דער עוויגע אַבער
זאָרטע נִפְטִינע שלאַנגען
(שרפֿים גענאַנט) אונטער
דאָ פֶּאָלק, דאָ דאָ פֶּאָלק
ביססען; זאָ דאָס פֿיעלע ליי־
טע פֶּאָן ישראָל שטאַרבען.
(ז) דאָ קאָם דאָ פֶּאָלק צו
משה אונד שפּראַכען, וויר
האַבען געוויריגט, דאָס וויר
ווידער דען עוויגען אונד ריך
גערערעט האַבען; ביטטע
דען עוויגען, דאָס ער דאָ
שלאַנגען פֶּאָן אונד אַבוועג.
דע! משה באַטה פֿיר דאָן

פֶּאָלק. (ח) אונד דער עוויגע שפּראַך צו משה: מאַכע איינען שרף, זעטצע איהן

אויף

ר ש י

אָף זאָ לשון קלור נפש ומאוס: נלחם
הקלוקל. לפי שהאן נבלע באינרים קראוהו
קלקל ואמרו עמיד המן הזה שיחפת
במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו
מוציא: (ו) את הנחשים השרפים. שורפים
את האדם בארס שניהם: וינשכו את העם.
יבא נחש שלקם על הוללת דבה ויפרע
ממולאי דבה יבא נחש שכל המינין נעעמין
לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה שדבר
א' משתנה להם לנמה מטעמים: (ז) וייתפלל
משה. מנאן למי שמבקשים ממנו שלא יחא
לכזרי

תרגום אונקלוס

עָקַת בְּמִנְא הַדִּין דְּמִיכְלִיה קָלִיל: (ו) וַגְּרִי
יִי בְּעַמָּא יִתְחִינן קָלָן וְנִכְיחוּ יִתְ עַמָּא וּמִיח
עַם סְגִי מִיִּשְׂרָאֵל: (ז) וַאֲחָא עַמָּא לְמֹשֶׁה
וַאֲמָרוּ חֲבִנְא אַרְי אֲתָרַע מְנָא קָדָם יִי וְעַמָּד
נְעִינְא צְלִי קָדָם יִי וַיְעַדִּי מְנָא יִתְ חוּיָא
וְצְלִי מֹשֶׁה עַל עַמָּא: (ח) וַאֲמָר יִי לְמֹשֶׁה
עֲבִיד לְךָ קַרְיָא וְשׁוּי יִתִּיה עַל אֲת וַיְהִי כָל

דיחנכית

ב א ו ר

ויניעה כי החאו אל השנוים ותענוגי המותרות: הקלקל, שרשו קלל ונכפלה הפ"א והלמ"ד, וענינו
כמו לחם הקל לשון בזיון, ורש"י פירש לפי שהמן נבלע באינרים קראוהו קלקל אמרו עמיד המן
הזה שיחפת במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא, ודעתו שקראוהו קלקל לפי שהוּא
קל להפעל, וכן דעת חרשים אונקלוס שחרגם בהוספות מלה המיכליה קליל: (ו) הנהשים
השרפים, שורפין את האדם בארס שניהם. (רש"י), ויהיה השרפים תואר על הנחשים, וכן
דעת רד"ק בשרפים: (ח) עשה לך שרף, כדמות נחש שרף מנחשת, כי כן כתוב (ראב"ע).
על נח, על כלונס שקורין פירק"א בלע"ז (כ"מ צרש"י כ"י) בלשון אשכנז (טטח"ג ע), וכן זכנ"ס על
הנבחה

ה מ ע מ ר

אולם אם היה מהכוגי מלכות, הויה המלך יורשו בנודע, וזה היה מגמת א"י בל. וראשית א"י
וחכם כי גם שני התרגומים אונקלוס ויונתן כוונו לזה, ולכן חלקו גם פה גם לקמן (ז') כי
דברנו גה' ובך, המאמר לשני חלקים, והוסיפו עוד פעל ואמרו: עם משה נח, והנן.

תרגום אשכנזי

חקת כא

אתו על-גם והיה כל-הנשוי
וראה אתו וחי: (ט) ויעש משה
נחש נחשת וישמהו על-הגם
והיה אס-נשך הנחש את-איש
והביט אל-נחש הנחשת וחי: *

אויף אוינע שטאנגע צום צווייטן
בען. ווער געביסען ווארדען,
זעהע ריווען און וואלל ער ביים
לעבען בלייבען (ט) משה מאכט
טע אוינע קיפערנע שלאנג-
גע, ריכטעטע ויא אויף אוינע
שטאנגע צום צווייטן; ווען יע-
מאנד פאן איינער שלאנגע גע-
ביכסען ווארד, שויעטע ער
הינויף צור קיפערנען שלאנג-
גע, אונד בליעב אים לעבען.
(י) דיא קינדער ישראל'ס ברא-
בען אויף אונד לאגערטען זיך צו אבת.

(יא) ויסעו בני ישראל ויחננו באבת: (יא) ויסעו מאבת ויחננו בעיי
העברים

ר ש י

תרגום אונקלוס

דיחנכית ויחוי יתיה ויתקים: (ט) ועבד משה
חויא דנחשא ושויה על אח והוי בד נכית
חויא ית נכרא ומסתבל בחויא דנחשא
ומתקים: (י) ונטלו בני ישראל ושרו באבות:
(יא) ונטלו מאבות ושרו במגיות עבראי

אכזרי מלמחול: (ח) על נס. על כלום
שקורין פירטיקא נלעז וכן נוס על הגנעה
(ישעי' ל') ארים נסי (שם מ"ט) שאו נס
(שם י"ג) ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה
קורסו נס: כל הנשך. אפילו כלב או
חמור נוסכו היה נזק ומתנונה והולך אלא
שנשיבת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר
כאן וראה אותו ראיי' בעלמא ונשיבת הנחש
נאמר והניט והיה אם נשך הנחש את איש

וביט וגו' אלא היה ממחר להתרפאות אלא אם כן מביט בו כנונה ואזרו רבותינו וכי נחש ממיט
או ממה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לנס לאניהם שנשמים
היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים: (ט) נחש נחשת. לא נאמר לו לעשותו של נחש אלא
אמר משה הקדוש ברוך הוא קורסו נחש ואני אעשו של נחשת לשון נוסל על לשון: (יא) נעיי
העברים

ב א ו ר

הגנעה (ישעי' ל' י"ז), ארים נסי (שם מ"ט ב"ג) שאו נס (שם י"ג ב'), ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה
קורסו נס, (רש"י). וראש"ע כתב ורבים השתכזו אמרו כי זאת הגורה לקבל כח העליונים,
ומלילה חלילה כי הדבר נעשה בכווי השם, ואין לנו לחפש למה לורת נחש, ואם לא כן יראנו
היש ען שימתיק המים המרים, אפילו הדבש לא ימתיקם, ומה טעם לאים דבלח התאנים על
השקין, ואין בחולדת הדבלה להסיר השזין, והאמת כי נשגבה ממנו דעת עלין עכ"ל: על
נס, שיהיה על מקום גבוה שיוכלו כלם לראותו: (י) ויחננו באבת, ובסדר אלה מסעי יזכיר
עוד מסעות רבות בין הר ההר לאבת והם ללמונה ופיון וגומר, אלא אלא בא הכתוב להודיע
כאן סדר פרטי המסעות רק דרך כלל עד שבאו אל גבול ארץ סימון ומשם שלח מלאכים אליו:
(יא) בעיי העברים, לשון ארץ חרינה ומלמה מאין ישוב, וכמו שמו את ירושלים לעיים (תהלים
ע"ט

ה מ ע ר

(ח) על נס, לועז רש"י פירטיק"א ובחומש רנ"א כתוב פירקא וכן נכון. עיין מרפא לשון ראש
הגנה ב"ב' ד"ה כל וגוסות (ד"ה). (יא) בעיי העברים, לשון רש"י, לא ידעתי למה נקרא שם
עיים וכו'. הנה לדעת רש"י יהיה שרשה יערה ונסלה הו"ד הפ"א אף שלא בזה המלה בה"א
נקמה (עיין תורת לשון עברית ח"ג נפ"י) כמו גול הרים (איוב מ"ב) שהוא לדעת קמת מן יבול,
והפ"א ל"ה הפנה לוי"ד, ולזה אמר רש"י כי העי"ן בו יסוד לכדה; ואלם לדעת הרד"ק שרשו עיה.

ח ק ת כ א

הַעֲבָרִים בַּמְדָּבָר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי
מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: (יב) מִשֵּׁם
נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרָד: (יג) מִשֵּׁם
נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר
בַּמְדָּבָר הַיָּצֵא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי כִּי
אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
הָאֱמֹרִי: (יד) עַל-כֵּן יֵאמָר בְּסֵפֶר

מלחמה

ח ר ג ו מ א ש כ נ ו י ק ב

זֶה אֵין דַּעַר אֹונכַעוּוּאָהַנְטַען
נַענַענַר צו עֲבָרִים, אֵין דַּעַר
וויסַטע, דִּיא אֵין דִּיא מֵאָר-
גַענזִיטע דַעס לַאנְרַעס מוֹאָב
שְׁטאַט. (יב) פֿאַן דַא בְּרַא-
פֿען זִיא אויף, אֵונד לַאנְרַטַען
זֶךְ אִים טַהאַלַע זָרַד. (יג) פֿאַן
דַא בְּרַאכַען זִיא אויף אֵונד לַא-
גַעַרַטַען זֶךְ יַענזִיטַס דַעס
פֿלוֹססַעס אַרְנוֹן, דַּעַר אֵין דַּעַר
וויסַטע פֿלִיעַסַט אֵונד אויס דַען
גַרַענַצַען דַעס אַמְרֵי הַיִּנּוּיִם
גַעַהַט; דַען דַּעַר פֿלוֹס אַרְנוֹן

איזט דִּיא גַרַענַצַע מוֹאָב'ס, צווישַען מוֹאָב אֵונד אַמְרֵי. (יד) דַאָהַעַר פֿינְרַעַט מֵאָן אֵין דַּעַר גַע-
שִׁיב־

ח ר ג ו מ א ש כ נ ו י ק ב

בַּמְדָּבָרָא דִּי עַל אִפִּי מוֹאָב מִמִּדְּנַח שְׁמֵשָׁא:
(יב) מִתַּמָּן נָטְלוּ וְשָׂרוּ בְּנַחֲלָא דְזָרָד:
(יג) מִתַּמָּן נָטְלוּ וְשָׂרוּ מֵעֵבֶרָא דְאַרְנוֹן דִּי
בַּמְדָּבָרָא דְנַפְיָא מִתְּחוּם אֱמֹרָאָה אַרְי
אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱמֹרָאָה:
(יד) עַל כֵּן יִתְאַמֵּר בְּסֵפֶרָא קְרִבִין דִּי עֵבֶד

ר ש י

הַעֲבָרִים. לֹא יִדְעָתִי לְמַה נִּקְרָא שְׁמֵם
עֵיִים וְעֵי לָשׁוֹן קוֹרֵב הוּא דְבַר הַטְּלוּט
צִמְטַעַע וְהַעִי'ן בּו יִסוּד לְבַדָּה וְהוּא
מִלְשׁוֹן יַעִים וַיַּעַה בְּרַד (יַשְׁעִיָּה כ"ח):
הַעֲבָרִים. דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַעוֹבְרִים שֶׁם אֵת
הַר נִבּוֹ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁהוּא מִפְּסִיק בֵּין
אֶרֶץ מוֹאָב לְאֶרֶץ אֱמֹרִיִּים: עַל פְּנֵי מוֹאָב
מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ. נִמְזַרְח'שׁל מוֹאָב: (יג) מִגְּבוּל
הָאֱמֹרִי. מִחוּם סִיף מֵרַע שְׁלֵהֶם וְכֵן גְּבוּל
מוֹאָב (דְּבָרִים ב') לָשׁוֹן קִלְכָּה וְסִיף: מַעֲבַר
אַרְנוֹן. הַקִּיפּוֹ אֶרֶץ מוֹאָב כֹּל דְּרוּמָה וּמִזְרַחָה עַד שְׂנָאוֹ מַעֲבַר הַשָּׁנִי וְאַרְנוֹן בְּתוֹךְ אֶרֶץ הָאֱמֹרִי כִּלְפִינֵיהּ
שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב: הַיּוֹלֵךְ מִגְּבוּל הָאֱמֹרִי. רְלוּעָה יוֹלָאָה מִגְּבוּל הָאֱמֹרִי וְהִיא שֶׁל אֱמֹרִיִּים וּנְכַסְתָּ
לְגְבוּל מוֹאָב עַד אַרְנוֹן שֶׁהוּא גְבוּל מוֹאָב וְשֶׁם חֲנוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא צָאוּ לְגְבוּל מוֹאָב כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתָּח וְגַם
אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שֶׁלֹּא אָבָה (שׁוֹפְטִים י"א) וּמַשֶּׁה רַמּוּזָה בְּאֶשֶׁר עָשׂוּ לִי בְנֵי עַשׂוֹ הַיּוֹשִׁבִים
בְּשַׁעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיּוֹשִׁבִים בְּעַר מַה אֵלָיו לֹא נִחְמוּסָה לַעֲבוֹד בְּתוֹךְ אֶרֶץ אֵלֶּם אֲלֵא הַקִּיפּוּס סְבִיב אִף
מוֹאָב כֵּן: (יד) עַל כֵּן יֵאמָר. עַל חֲנִיָּה זֶה וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָהּ: יֵאמָר בְּסֵפֶר הַלְחָמוֹת ה'.

בַּסֵּפֶר

ב א ו ר

ע"ט ב'): (יב) וַיִּחְנוּ בְּנַחַל זָרָד, הוּא דְנֹון גַּד הַזָּכֵר בְּאֵלֶּה מַסְעֵי: (יג) מֵעֵבֶר אַרְנוֹן, מֵלֶד
הַשָּׁנִי שֶׁל נַחַל אַרְנוֹן שֶׁהוּא גְבוּל הָאֱמֹרִי: כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב, כִּי אַרְנוֹן עֲלָמוֹ נִשְׁאָר לְמוֹאָב
בְּהַלְחָם סִיחֹון עֲמוֹ וְהִיא גְבוּל אֶרֶץ כְּמוֹ שֶׁנִּחְוֵב וִיקָח אֵת כֹּל אֶרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אַרְנוֹן (לְמַטֵּה
כ"ו) וְלִכְךָ לֹא הוֹתַר לְיִשְׂרָאֵל רַק מִכְּדוֹ הַשָּׁנִי שֶׁהוּא גְבוּל הָאֱמֹרִי: (יד) בְּסֵפֶר מִלְחָמוֹת ה', הַנִּרְאָה
בְּדִבְרֵי הַרְאֵב"ע שֶׁסֵּפֶר צִפְרֵי עֲלָמוֹ הִיא וְשֶׁם נִחְוֵב מִלְחָמוֹת ה' נַעֲבוֹר יִרְיָאוֹ, וַיִּתְּנָן שֶׁהִיא מִימֹת
אֲבָרָהָם, כִּי סִפְרִים רַבִּים אֵבְרוּ, וְאִינִים נִמְלָאִים אֲלֵלְנוּ כְּדִבְרֵי נִתָּן וְעַדוֹ וְדִבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל, שִׁירֹת שְׁלֵמָה וְשֵׁלְנוֹ עַב"ל, וְהָה לָשׁוֹן הַמְתַּרְגֵּם אֲשַׁנּוּי, וְאִם כֵּן הוּא יִמְכַן שְׁכַל הַכְּמוּבִים
הַלְלוּ מִן אֵת וְהַב עַד פְּנֵי הַיָּשָׁן (פְּסוּק כ'), לְקוֹמִים מְדַבְּרֵי הַסֵּפֶר הַהוּא, וְנִחְמַס מַשֶּׁה נִחְוֵב
לַעֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עֲבָרוּ עַל מְלוֹת הַשָּׁם, וְלֹא נִכְנַסוּ לְגְבוּל מוֹאָב כִּי שֶׁם נִחְוֵב גְבוּל מוֹאָב,
וְנִחְוֵב

תרגום אישכנזי

שיכטע דער קריענע דעם עווי
גען: והב צו סופה אונד אונ-
טער דען באַען ארנון:
(טו) אונד דער באַע אױם-
פֿלױם, דער זיך ווענדעט צום
וואַהנפלאטן ער אונד אודיא
גרענ

הקת כא

מִלְחָמָה יְהוָה אֶת-וְהַב בְּסוּפָה
וְאֶת-הַנְּחָלִים אֲרֻנוֹן: (טו) וְאֲשֶׁר
הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשַׁבַּת עַר

ונשען

תרגום אונקלוס

וַיַּעַל יִמָּא דְסוּף וַיַּבְרִין דְּעַל נְחָלֵי אֲרֻנוֹן:
(טו) וְשִׁפּוּף נְחָלֵיָא דְמַדְבְּרִין לְקַבֵּל לַחִיָּח

כשם פרים נסים שנעשו לאננותינו יספרו:
את והב. כמו את יהב כמו שיאמר
מן יעד ועד כך יאמר מן יהב והב והוי"ו
יסוד הוא כלימר את אשר יהב להם והרבה

ומסחמיך
נסים בים סוף: ואת הנחלים ארנון. כשם שמספרים נכסי ים סוף כך יש לספר נכסי נחל
ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים ומה הם הנסים: (טו) ואשר הנחלים. תרגום של שפך אשר
שפך הנחלים שנשפך שם דם אזוריים שהיו נחנאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק
וקל

ר ש י

ב א ו ר

וזכר נחל ארנון, ונסופו הזכיר שהפסגה אשר בשדה מואב נשקפה על פני הישימן, כלומר
שהעומד על ראש הפסגה רואה את המדבר מרחוק, שכן מורה לשון נשקפה, וא"כ המדבר
ההוא עלמו אינו בגבול מואב, ולא חנו בני ישראל בארצו, ועל הדק הזה סרו כל התמיהות
הנופלות בעינין, עמדו עליהם כל המפרשים ונלאו להשיב עליהם על דרך הפשט, עד שגם
אוקלוס המתרגם נטה מפשטות הכתוב והלך לו בדרך הדרוש הרחוק ממנו הרבה מאוד, כי מה
שלא הזכירו המקומות הללו בפ' ואלה מסעי' אין בו מקום טענה לפי דרכנו, כי לא ידענו מה
היתה כוונת בוחב הספר ההוא בהזכירו כל המקומות הללו, אם הם מקומות של מסעות בני
ישראל או הזכירו לכוונה אחרת, ולא בא הכתוב הנה אלא להגיד גבולי מואב הנרשמים שם.
ועוד שימנן שבספר מלחמות ההוא נרשמו מקומות של מסעות וזמניות דגל אחד מדגלי ישראל
או שבע מזמטיו, ומזה לא זכר בפ' ואלה מסעי' כי אם המקומות שזנה בס' הארון, שהוא הלכ
והעקר לכל המסעות, ויתר השנטיים והדגלי' חנו במקומות הסמוכי' להם, כי אי אפשר שיחנו כל
בנות אלפי ישראל במקום אחד. וכן בעינין הבאר שרמז עליו, היא הבאר אשר אמר ה' למשה,
אמרו רז"ל שהי' באר של מרי', ולא ידענו למה נכתבה כאן בסוף ארבעים שנה והלא הבאר
נחנה להם בתחלת ארבעים שנה וע"פ דרכנו יובן, וכן כל הזרות בלשון שבאו בכתובים הללו
והשתנות המליכה ממליכות שאר הכתובים לא יקשה בעיניך, כי כן הי' כתוב בספר ההוא:
אח והב, עיר שזמה והב אם הם שתי מלכות, או שמה אחתה אם היא מלה אחת: בשושה,
על ים סוף או ים' גם הוא שם מקום, וכן מתורגם בל"א. והוא מאמר חסר הפעל של
הביאו הכתוב, או הוא מוסב על יאמר, והכוונה שאמר וזכר את ובהב בסופה ונחל ארנון בתוך
הנחלים: (טו) ואשר הנחלים, הוא לשון משפך, והוא מדרון הנחלי' לפי שהמים הזורדים שם
נשפכים למטה דרך המדרון, ודומה לו בלשון ארמית שמתרגם שופך דם האדם דיושוד, כן פירש
הרד"ק, והראב"ע כתב שהוא שם מקום: לשבת, איננו מקור כי אם שם מקרה נסמך למלת ער, ולכן
הלמ"ד

ה מ ע ר

(יד) את והב, לשון רש"י: „כמו את יהב כמו שיאמר מן יעד ויער כך יאמר מן יהב והב, והוי"ו יסוד
הוא כלומר וכו'. " פו' כי לדעת רש"י מלת יעד נגזר מן יעד, כמו אין לה ילד (כראשית
יא ל') מן ילד, וכן כאן והב מן יהב. ואמר עוד שהוא יסוד, הכוונה שאינו לחזור,
אך היא יו"ד השגשג שנהפכה לוי"ו, ובעל באר רחובות לא באר היטיב. (טו) לשבת ער,
אמר המבאר: „איננו מקור כי אם שם מקרה וכו' " עיין שם, ואין דבריו מוכרחים כי
מס

ח ק ת כ

תרגום אשכנזי קבא

גרענצע מואב שטיטצט ; (מ) שאן דא צום ברוננען, יע נעם ברוננען ווא דער עוויגע צו משה שפראך: פערזאמלע דאז פאלק איך ווילל איהנען וואססער געבען. (ח) דא זאגט ישראל ריעועס ליעד: קאממע הערויף ברוננען; זינגעט איהם דען וועלסעלגעזאגט. (ח) ברוננען, דען פירסטען געגראבען דיא עדלען דעם פאלקעס

ונשען לגבול מואב: (מ) ומשם בארה הוא הבאר אשר אמר יהוה למשה אסף את העם ואתנה להם מים: (יז) אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענולה: (יח) באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם

במחקק

תרגום אונקלוס

ר ש י

וקלר וההרים סמוכים זה לזה אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חבירו כהר הזה והדרך עובר בתיך הנחל אמרו אמוריים כשיכנסו ישראל לארץ לתוך הנחל לעבור נכח מן המערות בהרים שלמעלה מהם ובהרנס נחלים ואבני גלסטרא והיו אותן הנקעים כהר של כל מואב ובהר של כל אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ כיון שבאו ישראל לעבור וזעזעו ההר של א"י כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לכל הר של מואב ונכנסו אותן השדים לחוץ אותן נקעים וזהו אשר נעה לשנת ער שההר נעה ממקומו ונתקרב לכל מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב: (מ) ומשם בארה. משם בא האשר אל הבאר. כולד אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו המשל אומר נחת פת לתיוק הודיע לאמו לאחד שעברו חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לחוץ הנחל והעלה משם דם ההרונים וזרועות ואיברי ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו ואמרו שירה: (יז) עלי באר. מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה ומנין שהבאר הודיעה להם שנאמר ומשם בארה וני משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמם אלא שירדה לפורסם את הנסים וכן אז ישיר השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים והבאר נחנה להם מתחלת ארבעים מה ראה ליכתב נאן אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו: (יח) באר חפרוה

ומסתמך לחחום מואב: (מ) ומתמן אחיהיבת לרוון בירא היא בירא די אמר יי למשה בנוש ית עמא ואתן לרוון מוא: (יז) בכך שבח ישראל ית תושבחתא הדא סקי בירא שבחו לה: (יח) בירא דחפרוה רברביא כרוה רישי

ב א ו ר

הלמ"ד בשו"א, ולא נקמ"ץ כמשפט המקור: ונשען, השרש הזה לא ימלא בנין הקל, כי אם בנפעל, והוראתו כהוראת בנין הקל: (יז) עלי באר ענו לה, לשון ענה נוסף על השיר אף על התחלתו, לפי שהשירים במקלות דרכם לשיר ולענות אלה לקראת אלה, וכן הוא בל"א (וועגנען געזאגט), וזעזעו הכתוב שירו אל הבאר הזאת ואמרו לה עלי באר לקראתנו: (יח) באר חפרוה

ה מ ע מ ר

מה שכתב הרד"ק במכלול (דפוס פירטה דף מ"ו), בין שתעמוד המלה בענינה בין שתסמוך בענין, השמות היות קמוצה בהם, הכונה אך על נע"ו וכפולים, כאשר באר שם הטעם לפי שהמלה זעירא, אבל מנפ"י הבאים על משקל פועל לא דבר כלל, ולכן נאמר שתשתנה לפעמים בסמיכות כמו נבנוי, כי מליונו פעמים רבות לשבת הל' בשו"א, גם יבוא כמה פעמים לצאת בני ישראל, אף כי האל"ף נחה והיא ג"כ מלה זעירא, לפי שהיא מן הראוי לבוא לצאת. (יז) ענו לה,

במחקה במשענתם וממדבר
 מתנה: (יט) וממתנה נחליאל
 ומנחליאל במות: (כ) ומבמות
 הגיא אשר בשדה מואב ראש
 הפסגה וגשקפה על פני
 הישימון: פ שביעי רביעי
 (כא) וישלח ישראל מלאכים אל-

ערעפנעט, מיט דעם געוועטצן
 געבענדרען שטאכע: פאן מדבר
 גען מתנה, (יט) פאן מתנה
 גען נחליאל אונד פאן נחליאל
 גען במות. (כ) פאן במות
 נאך גיא, דאז אים געפילרע
 מואב ליגט, צור אנהעהע
 פסגה וועלכע אויסוויכט האט
 צור וויסטע היין.

(כא) ישראל זאנדטע באַט-
 שאַט.

סיחן

תרגום אונקלוס

רישי עמא ספריא בחוטריהון וממדברא
 אחיהיבת להון: (יט) ומדאחיהיבת להון
 נחחא עמהון לנחליאל ומנחליאל סלקא עמהון
 לרמתא: (כ) ומרמתא לחיליא די בקקלי
 מואב ריש רמתא ומסתכיא על אפי בית
 ישימון: (כא) וישלח ישראל אנגדין לוח סיחון

ר ש י

חפרוה. זאת היא הנאר אשר חפרוה שרים
 משה ואהרן: במשענותם. במטה: וממדבר.
 מתנה להם: (יט) וממתנס נחליאל.
 בתרגומו: (כ) ומבמות הגיא אשר בשדה
 מואב. כי שם מת משה ושם בטלה הנאר.
 ד"א כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו
 חונים נוטל מקלו ומושך אלל דגלו ומחנהו
 ומי הנאר נמשכן דרך אומו סימן ובאין
 לפני מניית כל שנטושנט: במחוקק. ע"פ
 משה שנקר' מחוקק שני שם חלקת מחוקק

מלכא
 ספון (דברים ל"ג). ולמה לא חזר משה בשירה זו לפי שלקח ע"י הנאר ובין שלא חזר שמו של משה לא
 חזר שמו של הקב"ה, משל למלך שהיו מומנין אותו לסעודה אמר אם אהני שם אני שם ואם לאו אני
 הולך: ראש הפסגה. בתרגומו ריש רמתא: פסגה. לשון גובה וכן פסגו ארמנותיה (תהלים מ"ח)
 הגבוהו ארמנותיה: ונשקפה. אותה הפסגה על פני מקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר שהוא שם.
 ד"א ונשקפה הנאר על פני הישימון שנגזרה בימה של עבריא והעומד על הישימון מביט ורואה
 במין כברה נים והיא הנאר כך דרש ר' תנחומא: (כא) וישלח ישראל מלאכים. ובמקום אחר מולה
 השליחית

ב א ו ר

חפרוה שרים, משה ואהרן: במחקה, בינוני מן המרובע מן הכפולים, וענינו נותן החק,
 והמטה שביד המחקה שהוא משענת המחקה, הוא סימן לגדולה וכבוד, וכו' כרו הנדיבים את
 הנאר, והיא מליכי שירית על הנאר שהעלו עלי עמל ויגיעה, על דרך פלא. והנה ירידיה
 המכונה פילון בספרו חיי משה כתב שהוכיחו מלכי הארץ ההיא ויושניה הולאות רבות לחפור
 את הנאר ההיא, והי' תוכה רכוף אבנים והוא בנין מסואר ויקר עד מאוד מורה על עושר
 כבוד המלכים ההם, ויתכן על זה לאמר, דרך מליכת השיר שחפרוה שרים כרוה נדיבי עם
 במחקה במשענותם. והנה השירה הזאת קבוצה מחוברת מדלתות מקבילות, מתדמי המובן במלות
 וזליכות מתחלפות כמשפט השיר שזכרנו בהקדמה לשירת היס: ומסדרב מחנה וגו', כל אלו שמות
 של מקומות שזכרו בספר מלחמות ההוא, כמו שזכרנו: (כ) ונשקפה, עבר לנקנה נסתרת עם וי"ו
 המהפך, ואלו הי' בינוני הי' מלרע וגם הורא' נפעל משרש הזה כהוראת הקל, לפי שהעומד במקו' גבוה
 הוא נשקף למביטים אליו. (הרד"ק): הישימון, המדבר כמו מעו במדבר בישימון דרך (תהלים ק"ז ד'),

עד

ה מ ע ר

כתב השנאר: ,,לשון ענה וכו' לפי שהשרים במקלות וכו' " ע"ש, ומה יענה על ויען אינו
 (ג' ב')? והאמת כי על כל הרמת קול שיך לשון ענה,

סִיחֹן מֶלֶךְ-הָאֱמֹרִי לֵאמֹר:
(כג) אֶעְבְּרָה בְּאַרְצָךָ לֹא נֹטָה
בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתָּה מִי
בְּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ גֵּלְךָ עַד אֲשֶׁר-
נֵעָבֵר גְּבֻלָּךְ: (כג) וְלֹא-נִתַּן סִיחֹן
אֶת-יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֵּאֱסֹף
סִיחֹן אֶת-כָּל-עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְיַת
יִשְׂרָאֵל הַמְדֻבָּרָה וַיָּבֵא יְהִצְהַר
וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: (כד) וַיִּכְּרוּ
יִשְׂרָאֵל לְפִי-חָרֵב וַיִּירֶשׁ אֶת-

ארצו

תרגום אשכנזי קכב

שאפטער אן סיחון קעניג אמר:
אונד ליעם איהם ענטביטהען:
(כג) לאס מיך דורך דיין לאנד
ציעהען! וויר וואללען ווערער
אין אקקער נאך אין וויינגארטן
אויסווייצען, אויך קיין וואססער
אויס דער ציטערנע טרינקען;
זאנדערן אויף דער העער-
שטראססע בלייבען כיו וויר אים
בער דייע גרענצע הינום זינה.
(כג) סיחון אבער וואללטע ישראל
ניכט דורך זיינע גרענצע ציהען
לאססען, פֿערזאממעלטע אלל
זיין פֿאלק אונד גינג ישראל ענט-
גענען כיו אין דיא וויסטע; אלס
ער נאך יהץ קאם, גריף ער
ישראל אן; (כד) אבער ישאל

שלו איהן מ'ט דער שערפֿע דעם שוועררטעם (אויף דאז הויפט), אונד עראָבערטע זיין לאַנד
פֿאַם

תרגום אונקלוס

מֶלֶךְא דְאֱמֹרָאָה לְמִימֹר: (כג) אֶעְבֵּר בְּאַרְעָךָ
לֹא נִסְטִי בְּחֻקְךָ וּבְכָרֶם לֹא נִשְׁתִּי מִי גֹב
בְּאוֹרַח מֶלֶךְא גֵּוִיל עַד דִּי נֵעָבֵר תְּחוּמָּךְ:
(כג) וְלֹא שָׁבַק סִיחֹן יֵת יִשְׂרָאֵל לְמַעְבֵּר
בְּתַחוּמֵיהָ וּכְנָשׁ סִיחֹן יֵת כָּל עַמֵּיהָ וַנִּפְקֵ:
לְקִדְמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמְדֻבָּרָא וַאֲחָא לִיהִץ וַאֲגִיחַ
קִרְבָא בְּיִשְׂרָאֵל: (כד) וּמַחֵהי יִשְׂרָאֵל לְפַחְגָם

דחרב

ר ש י
השלימות במשה שנאמר ואלמלך מלכים
מדבר קדמות (דברים ב') וכן וישלח
משה מלאכים אל מלך אדום (במדבר ב')
וביפחה הוא אומר וישלח ישראל מלאכים
אל מלך אדום וגו' (שופטים י"א) הכמונים
האלו לריבים זה לזה זה נועל זה פומח
שמה הוא ישראל וישראל הם משה לומר
לך שנישך הדור הוא ככל הדור כי הנשיא
הוא הכל: (כב) אעברה בארץך. אף על
פי שלא נלעוו לפתוח להם בשלום בקשו
שלום: (כג) ולא נתן סיחון. לפי שכל מלכי
כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא
יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישראל אעברה בארץך אמר להם כל עלמי איני
יושב כאן אלא לשמר מפניכם ואחס אומרים כך: ולא לקראת ישראל. אלו היתה חשבון מלאכה
ימושין חין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון נכפר חלש אין כל אדם יכול לכבוש וכ"ש אלו
היה בחשבון אמר הקב"ה מה אני מטריח על בני כל זאת לכור על כל עיר ועיר נתן כלב כל
אנשי המלחמה לנאת מן העיירות ונתקננו כלם למקום אחד ושם נפלו ושם הלכו ישראל אל
הערים

ב א ו ר

עד נאן מדברי ספר מלחמות ה', ומסס ראיה שאין המדבר שמו בו בני ישראל צנוול
מואב, כי אס יולא מגבולו, וזהו תכלית הכוונה פה, ע"כ: (כב) אעברה בארצך, דרך ארץך: עד
אשר נעבר גבלך, חן לגבלך וכבר פכשתי שיש הכלל בלשון העברה כשנא חמיו בני"ת השאוש ובין
בלא בני"ת: (כג) ויבא יהצה, כמו ליהץ, וכה"ל מקום למ"ד בתחלתה: (כד) ויירש את ארצו מארבו,
מעבר השני של ארנון משם היתה תחלת גבול האשורי, והמקום הראשון שעל ספתו הוא עירער

פאם ארנון ביז צום יבוק ביז
 צו רען קינדערן עמון; רען דיא
 גרענצע דער קינדער עמון וואר
 פעסטע. (כה) ישראל נאהם
 אלוף אללע ריעוע שטערטע
 איין, אונד ליעם זיך אין אללען
 שטערטען דעם אמוריניעדער,
 אין חשבון אינד איהרען לאנד
 שטערטע; (כו) רען דיא שטארט
 חשבון געהארטע דעם סיהן
 קעניג אמורי, ער האטטע נעם
 לך מיט דעם פארען קעניגע
 פאן מאב קריענ געפיהרט,
 אונד איהם זיין לאנד אכנע
 נאטמען ביז אן דען ארנון.
 (כז) דארום וואנען דיא ריכטער:
 קאמטט הין נאך חשבון, דיא

ארצו מארנון עד יבק עד בני
 עמון כי עז גבור בני עמון:
 (כה) ויקח ישראל את כל הערים
 האלה וישב ישראל בכל ערי
 האמרי בחשבון ובכל בנתיה:
 (כו) כי חשבון עיר סיהן מרד
 האמרי הוא והוא נלחם במרד
 מואב הראשון ויקח את כל
 ארצו מידו עד ארנון: (כז) על
 כן יאמרו המשלים באו חשבון

שטארט
 ר ש י

חרגום אונקלוס

הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם אלא
 נשים וטף: (כד) כי עז ומהו חזקו המראתו
 של הקנ"ה שאמר להם אל תלחמו וגו':
 (כה) נבותי. כפרי הסמוכי לה: (כו) והוא
 נלחם. למה הוכרך ליכתב לפי שא' חל חזר
 את מואב (דברים ז') וחשבון משל מואב
 היתה כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל
 ידו טהרה לישראל: מידו. מראתו:
 (כז) על כן. על אותה מלחמה שנלחם
 סיחון במואב: יאמרו המושלים. בלעם
 שנאמר בו וישא משלו (במדבר כ"ג):
 המושלים. בלעם ונעור אביו והם אמרו
 באו חשבון שלא היה סיחון יכול לנכסה
 והלך ושכר את בלעם לקללו וזה שאמר
 לו

דחרב וירית יח ארעיה מארנונא עד יבקא
 עד בני עמון ארי תקיף תחום דבני עמון:
 (כה) וכבש ישראל ית כל קרויא דהאלין
 ויחביב ישראל בכל קרוי אמורא דחשבון
 ובכל כפרנהא: (כו) ארי חשבון קרחה
 דסיחון מלכא דאמורא דהיא והוא אגח
 קרבא במלכא דמואב קדמא ונסיב ית
 כל ארעיה מידיה עד ארנון: (כז) על כן
 יאמרו מתלייא עולו לחשבון חרבני
 וחשתכלל

ב א ו ר

כמ"ט מערער אשר על שפת נחל ארנון (דברים ג' לו'): עד יבק עד בני עמון, כי באמת לקחו
 ישראל חכי ארץ בני עמון, כמ"ט ויתן משה למטה גד וגו' ויהי להם הגבול יעזר ובל ערי הגלעד
 וחכי ארץ בני עמון עד ערער (יהושע י"ג כ"ד כ"ה), אבל לא נאמר לישראל מארץ עמון ומואב רק
 הארץ שהיתה בידם בשעת הלואה, ומה שלקח סיחון כבר מהם הותר להם לקחת מסיחון, לכן
 לא אמר עד בני עמון סתם, כי אם יפרש שהוא עד יבק ומשם הוא תחלת איסור לישראל:
 (כה) בחשבון ובכל בנתיה, נעצור ששגון עיר המלוכה נקראי המקומות הקטנים והפרו'
 בנות בערך העיר הגדולה שהיא כאם: (כו) כי חשבון עיר סיהן מלך האמרי היא, עתה שנה
 להיות עיר סיחון מעת אשר נלחם במואב ולכן הותרה לישראל: (כז) המשלים, כל מליכה נשגבה קלונה
 לדלחות כמאפט שזכרנו בהקדמה לשירת היס, כשהיא מיוסדת על גגון תקרא שירה, ובלתי גגון תקרא
 משל, ובעלי המליכה ההיא יקראו משלים, לפי שזכרנו למשל משלים ולדמות דבר אל דבר, והנה גם
 אלו הכתובי' עד סוף פסוק ל' קלובי' כמאפט המאמר השירי המזכיר, ולכן נקרא משל: באו חשבון,
 בעת

ח ק ת כ א

חרגום אשכנזי קכג

חבנה ותכונן עיר סיהון: (כח) כי-
איש יצאה מחשבון להבה
מקרית סיהון אכלה ער מואב
בעלי במות ארנן: (כט) אוילת
מואב אבדת עס כמוש נתן בניו
פליטם ובנתיו בשבית למלך
אמרי סיהון: (ל) ונירם אבד

שטארט סיחון'ס ווערדע ער-
בוט אונד ערריכמעט: (כח) דען
פייער גינג אויס חשבון פלאמ-
מע אויס סיחון'ס שטארט,
פערצעהרטע ער דער מואבים,
בעזיטצער דער האהען אס
ארנן (כט) וועהע דיר, מואב!
פאלקדעם געטצען כמוש, דוא
ביזט פערלארען! זיינע זאָה-
נע ליעם ער פליכטיג ווערדען,
זיינע טעכטער געפאנגען דעם
קעניגע אמורי סיחון צופיה-
רען. (ל) הין איזט איהרע
הערר.

חשבון

חרגום אונקלוס

ר ש י

וחשתכלל קרתא דסיחון: (כח) ארי קידום
תקיף באשא נפק מחשבון עבדי קרבא
בשלהוביתא מקרתא דסיחון קטילו עמא
דשרו בלחית מואב כומריא דפלחין בית
דחלא רמתא דארנן: (כט) וי לכון מואבאי
אבדתון עמא דפלחין לכמוש מסר בנוהי
צירין ובנחיה בשביא למלכא דאמורא
סיחון: (ל) ומלכו פסקת מחשבון עדא
שולטן

לו נלק כי ידעתי את אשר תנך מנודך
וגו' (שם כ"ג): תננה ותכונן. משנן
בשם סיחון להיות עירו: (כח) כי אש ילסה
מתשבון. משכנשה סיחון: אכלה ער מואב.
שם איתו המדינה קרוי ער בלשון עברי
ולחייט בלשון ארמי: ער מואב. ער של
מואב: (כט) אי לך מואב. שקללו את
מואב שימסרו בידו: כמוש. שם אלהי
מואב: נתן. הנותן את בניו של מואב:
פליטים. נסים ופליטים מחרב ואת בנותיו
בשבת וגו': (ל) ונירם אבד. מלכות
שלהם

ב א ו ר

נעת מלחמת סיחון על מואב ולכד את כל עריו נשאו משלם ואמרו להאמוריים באו חשבון, וכן ת"א עולו
לחשבון: חבנה וחכונן עיר סיחון, הכונה שחבנה לבית מלכו, ועיר מושג המלך: וחכונן, מבנין התפעל
והתי"ו לעמיד ותי"ו הננין חסרה ונשלמ' בדגש ה"א: (כח) כי אש יצאה מחשבון, הכונה על המלחמה
שהיתה מתחלת מעיר חשבון שהיא עיר גדולה ובכורה ואחר שלכד את חשבון לכד גם הערים הפרוזות
וסביבותיהם. וראב"ע פי' שהוא רמו על אנשים שקשרו בחשבון על מלנה, ולת"א דרך אחר נזה: להבה
מקרית סיחון, שהיא עתה קרית סיחון, וכפל הענין בדרך בעלי השיר: (כט) אבדה עם כמוש, שם
הנעל למואב ולעמון היה כמוש, וכן אמר יפתח למלאכי עמון את אשר יורישך כמוש אלהיך
(שופטים י"א ב"ד), ושעור הכתוב כך הוא, אתה עם כמוש (הוא מואב), אבדת, נתן בניו פליטים,
דרך המשוררים לדבר בענין אחד בנימים שונים כפי אשר תאות המליכה בפייהם: בשבית, שם
כמו שניה: (ל) ונירם, הרד"ק הביא המלה הזאת נשרש ירה, והו"ן לעתיד אלא שהו"ו מהסכה
לעבר, לכן הו"ן דגושה כמשפט אחר וי"ו המהסך עתיד לעבר, והמ"ס לכנוי הנסתרים, ופירושו
ונירם אותם ונלחם עמם עד שאבד חשבון עב"ל. אך לפירושו היה לריך לכתוב ונירם כלל לפני
מ"ס הכנוי. ויש מי שפירש שהיא משרש ניר לשון מלכות, כמו למען היות ניר לדוד (מ"א י"א ל"ו),
ויהיה

ה מ ע מ ר

(ל) ונירם, עיין בנאור, אולם מה שאמר: אך היה לריך לכתוב ונירם כלל לפני המ"ס, דע בני מנינו

חרגום אשכנזי

העררליכקייט, פאן חשבון
בין דיבון, וויר האבען זיא
פערוויסטעט בז גען נפח,
דאן ביו מדבא רויכט. —
(לא) ישראל ליעס ויך אלווא אין
דעם לאנדע אמורי ניערער.
(לב) משה זאנדטע לייטע, אום
יעזר אויסצוקונדשאפטען,
זיא נאדעמען דיא לאנדשטערטע איין,

חקת כא

חשבון עד דיבון ונשים עד נפח
אשר עד מידבא: (לא) וישב
ישראל בארץ האמרי: (לב) וישלח
משה לרגל את יעזר וירכרו
בנתיה וירש את האמרי אשר

נקוד על ר'. וירש קרי
שם
דער
דא

רש"י

גלהם: אכד חשבון עד דיבון. מלכות
ועול שהיה למואב בחשבון אכד משם וכן
עד דיבון חרגום של סר עד כלומר סר ניר
מדיבון ניר לשון מלכות ועול וממשלת איש
כמולמען היות ניר לדוד עבדי (מ"א י"א):
ונשים. ש"ן דגושה לשון שממה כך יאמרו
המושלי ונשים אותם: עד גופה. השימונוס
עד גפס: (לב) וישלח משה לרגל את

חרגום אונקלוס

שולטן מדיבון ופדיאו עד נופח דסמיק עד
מידבא: (לא) ויחייב ישראל בארע אמורא:
(לב) ושלח משה לאללא יח יעזר ויבשו
בפרנדא וריריך ית אמורארה. די חפין:

ואחשניאו
המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים
בעומים

באר

ויהיה לפי הקמ"ן לפני מ"ס הכנוי כמשפט כנוויי השמות, כן פיל הראב"ע ואמר שמלת
ונירם מושבת עלמה ואחר' עמה, וכן הוא ונירם אכד ניר חשבון, אך גם לפירושו זה יש במלה
הזאת ענין זר כמה שהו"ו פתוחה ואחריה דגש להוראת ה"א הידיעה החסרה כמשפט אותיות
בז"ל לפני ה"א הדעת החסרה שהייתה פתוחות. ואמנם לא תבא ה"א הידיעה במלה המחוברת
עם כנוויים, לכן כתב שזהו' מלת ונירם, כמו בתוך האהלי (יהושע ז' כ"א). ויען שהמלה הזאת
אינה נמלעת מזרות, לכן בחר המתרג' אשכנזי בפי' השני וכן דעת רש"י: אכד חשבון, שעורו
אכד מחשבון עד דיבון: ונשים, דקדוק מלה הזאת קשה מאוד כי דעת הראב"ע והרד"ק שהיא
משרש שמש, והי' ראוי להיות אית"ן בקמ"ן והפ"א בלר"י כמשפט בנין הפעיל מגזרת הכפולים
אלא שהיא על משקל ויבב אלהים, ומיר"ק הפ"א תמורת הליר"י. אמנם דעת הר"קס שהיא
משרש ישם, כי מלאנו נח"פ"א יו"ד שהולכני' על דרך חסרי פ"א נו"ן, כמו ויבב דלתיה (יהושע
ו' כ"ו), וכן אס לא וישים עליהם נוהם (ירמיה מ"ט כ'), ולדעת כלם הוא לשון שממה, והנו"ן
למ"ב והמ"ס היא למ"ד הפעל ואינה לכנוי, ומתאר מלת אותם: (לב) וירש, בנין הפעיל
הוראתו

המעמר

לו רעים, כמו ילבישם הכהן (שמות כ"ט ל') ועוד (עיין מכלול). ונשים, לשין רש"י:,, השי"ן דגושה לשון
שממה". הנוכח שלדעת רש"י השרש ישם ונמו שבתב הרד"ק בשרשי' שרש ישם, וז"ל: ואפאר שיהיה מזה
השרש ונשים עד נפח, אס לא ישיט עליהם נוהם (ירמיה מ"ט כ'), בפלס יליב דלתיה (יהושע ו' כ"ו),
וכן כתב א"א ז"ל כולס לשון שממה, ע"כ, ומה שאמר בפלס יליב, אין כוונתו כאשר הבין המבאר
להביא ראיה כי גם אס אין הפ"א נו"ן יבוא על דרך החסרים, כי כבר נודע שרוב השרשים
שפ"הפ יו"ד וע"הפ ל' הם שווין לח"נ; אך אמר שגשים הוא כמו יליב, והנה לא הביא הרד"ק
ראיה מן הק"ף, לפי שלא נחבר לו אס שרשי יקף או נקף (עיין שרשים); אולם מן החימה
שלח הביא הניח כי על זה הסכים שרשו י"ח.

ח ק ת כ א

שם: (לג) וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבְּשָׁן
וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ-הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם
הוּא וְכָל-עַמּוֹ לַמְּלָחָמָה אֲדָרְעִי:
(לד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֵל-
תִּירָא אֶתּוֹ כִּי בַיַּדְךָ נִחֵתִי אֶתּוֹ
וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אַרְצוֹ וְעַשִׂיתָ
לּוֹ כַּאֲשֶׁר עַשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶדֶן:
הַאֲמַרְי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:
(לה) וַיִּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת-בָּנָיו וְאֶת-
כָּל-עַמּוֹ עַד-בִּלְתִּי הַשְּׂאִיר-
לּוֹ שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת-אַרְצוֹ:

מסעי

וַיִּסְעוּ
פֶּאֱלַקֶּע, וְאֵ דַאִם נִיכְטִם פֶּאָן אִיהֶם אִיכְרִיג בְּלִיעֵכ, אֹנְד עֶרְאָכְעֶרְטֶען וַיִּין לֶאֱנֶד.

תרגום אשכנזי קכד

יֹאזְעֵלְכִסְט וַיֵּאָר; (לג) וּוְעִנֵּי
דַעַטְען זִיך אֹנְד צַאָנְען הִינֵי
אוֹיֶף, דַען וּוְעֵנ נַאךְ כֶּשֶׁן
צו; אֹנְד עֹג, קַעֲנִיג צו
כֶּשֶׁן, צַאָג אִיהֶנְען מִיט זִי-
נַעַם גַּאָנְצֶען פֶּאֱלַקֶּע עֵנְטִגֶע-
נַען, נַאךְ אֲדָרְעִי, צוּם קִרְעִי-
נַע. (לד) דַעֶר עֻוִיגֶע אַכְעֶר
שְׂפֶרְאָד צו מֹשֶׁה: פֶּירְכְטֶע
אִיהֶן נֹר נִיכְט, דַען אִיךְ נַעֵ-
כַע אִיהֶן, וַיִּין גַּאָנְצֶעם פֶּאֱלַק
אֹנְד וַיִּין לֶאֱנֶד אִין דִּינַע נַע-
וּוְאַלְט; דוּא ווִירְסִט אִיהֶם
טֶהוּן, וּוְאַס דוּא דַעַם סִיחֹן קַעֵ-
נִיג אֲמַרְי גַעַטְהַאָן, דַעֶר אִין
חֶשְׁבּוֹן וּוְאַהֲנַטֶע. (לה) וַיֵּא שְׁלוֹי-
נַען אִיהֶן אִויך, נַעכְסִט זִינַען
זַאָהֲנַען אֹנְד זִינַעם גַּאָנְצֶען

אֹנְד עֶרְאָכְעֶרְטֶען וַיִּין לֶאֱנֶד. דיא

תרגום אונקלוס

(לג) וַאֲחַפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְאַזְרַח מִרְתָּנָן וְגַפְק
עֹג מֶלְכָא דְמַחְנָן לְקַדְמוּתְהוֹן הוּא וְכָל
עַמִּיָּה לְאַגְחָא קֶרְבָא לְאַדְרַעִי: (לד) וַאֲמַרְי
לְמֹשֶׁה לְאַחְדָּחַל סַגִּיָּה אֲרִי בִידְךָ מְסַרִית
יְתִיָּה וַיִּתְּ כָּל עַמִּיָּה וַיִּתְּ אֲרַעִיָּה וַחַעְבָּד לִיָּה
בְּמָא דִּי עֲבַדְתָּ לְסִיחֹן מֶלְכָא דְאַמּוֹרָאָה דִּי
יְתִיב בְּחֶשְׁבּוֹן: (לה) וַמְחֹו יְתִיָּה וַיִּתְּ בְּנוֹהִי
וַיִּתְּ כָּל עַמִּיָּה עַד דְּלֵא אֲשַׁתְּאָר לִיָּה

ר ש י

בְּנוֹמִים אֲנוּ בְּנֵי תַפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהַלְחֵם:
(לד) אֵל מִיכָא אִוְתוֹ-שְׁסִי מֹשֶׁה יֵרָא לְהַלְחֵם
שְׂמַא תַעֲמוּד לֹו זְכוּתוֹ שֶׁל אֲבֵרְהָם שְׂנֹאֲמֶר
וַיֵּבֵא סְפֵלִיט (בְּרַאשִׁית י"ד) הוּא עֹג שְׁפֵלֵט
מִן הַרְפָּאִים שֶׁהֵנוּ כְּדִלְעוֹמֶר וּמְנַרְזוּ
בַעֲשֵׁמְרוֹת קַרְנִים שְׂנֹאֲמֶר רַק עֹג מֶלְךְ
הַבָּשָׁן נֶאֱסָר מִיַּתֵּר הַרְפָּאִים (דְּבָרִים ג'):
(לה) וַיִּכּוּ אֹתוֹ. מֹשֶׁה הִרְגוּ כְּדֹאִימָא
בְּנִכּוּת בְּהוֹאָה עֶקֶר טוֹרָא בְּרַ תַּלְמָא
פֶּרְסִי וְכו':

וַיִּרָא
מִשְׁיָיִב וַיִּרְיָתוּ יִתְּ אֲרַעִיָּה:
וְנַטְלוּ

ב א ו ר

בְּרַאחֹו לַשּׁוֹן נִירוֹשִׁין, וְכֵן ת"א: (לג) אֲדָרְעִי, לְאַדְרַעִי: (לד) גַּחְתִּי אַחוּ, עַכְר בְּמִקּוֹם עַמִּיד
אֲחֵן אֹתוֹ, וְדַרְךְ הַמְקִרְאוֹת כֵּן וְכַפֶּרֶט בְּמִאֲמַרְי הַאֵל וַיַּעֲדוּ: אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן, שְׁעוּרֹו אֲשֶׁר
סִיס יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן כִּי כִכֵּר לְקַחַה יִשְׂרָאֵל מִיַּדוֹ, וְכֵן מְחוּרְגִס כֵּל"א: (לה) וַיִּירָשׁוּ אֶח אֲרַצּוֹ,
בְּנִיין הַקַּל הוּא לַשּׁוֹן יִרוֹשֶׁה וְכֵן ת"א:

וירא